

I. INLEIDING

Levensverhalen van gedetineerden laten zien dat velen zich met hun leven in een vicieuze cirkel bevinden.

Er is een extreem hoog recidive percentage.

Terugval in criminaliteit heeft te maken met blokkades die de opbouw van een nieuwe levensweg in de weg staan. Het gaat hierbij enerzijds om persoonlijke problematiek en anderzijds om het ontbreken van essentiële maatschappelijke voorwaarden als grond onder het bestaan. Veelal is er sprake van een concentratie van deze factoren in één persoon.

Het rapport "In de gevangenis geweest", uitgegeven door het Bureau Hoofdpredikant en het Bureau Hoofdaalmoezenier bij de Inrichtingen van Justitie geeft naar aanleiding van een enquête onder justitiepastores een beschrijving van de situatie van veel (ex-)gedetineerden. (noot 1)

Op het persoonlijke vlak gaat het onder meer om achterstanden in persoonlijke ontwikkeling, in relationele en sociale vaardigheden en in scholing; onvermogen tot het kunnen voeren van een eigen huishouding, instabiliteit in dagelijkse levensverrichtingen; verslavingsproblematiek; problematiek met betrekking tot het omgaan met de eigen religieus-culturele achtergrond; motivatie- en zingevingsproblematiek; het ontbreken van duurzame significante contacten; eenzaamheidsproblematiek.

Wat betreft de maatschappelijke voorwaarden spelen onder meer de volgende factoren een belangrijke rol: het ontbreken van werk, het ontbreken van huisvesting, het sociaal milieu, het ontbreken van voldoende steunende contacten, het strafblad, onvoldoende toegankelijkheid van bestaande voorzieningen.

Om aan de gesignaleerde problematiek onder (ex-)gedetineerden iets te doen, zijn vanuit het justitiepastoraat, de kerken en maatschappelijke organisaties verschillende nazorgprojecten ontwikkeld. Globaal kunnen deze worden onderscheiden in laagdrempelige inloopprojecten en begeleid woon-werkprojecten. (noot 2).

In de inloopprojecten kunnen na de detentie de contacten met pastores en vrijwilligers worden voortgezet. In de woon-werkprojecten vindt begeleiding plaats gericht op de persoonlijke problematiek en de maatschappelijke situatie van de bewoners.

II. HET NAZORGPROGRAMMA VAN DE STICHTING EXODUS

Een voorbeeld van een project, gericht op de specifieke problematiek van (ex-)gedetineerden, is het nazorgprogramma van de Stichting Exodus in Den Haag. Het is in 1981 begonnen als een klein inloopcentrum op initiatief van pastores en vrijwilligers, werkzaam in het justitiepastoraat in het gevangeniscomplex Scheveningen.

Exodus is oecumenisch van opzet en wordt ondersteund door de Haagse en regionale kerken, particulieren, fondsen, de reclassering en de gemeentelijke overheid.

Er zijn vier projecten tot ontwikkeling gekomen: een eetcafé, een begeleid woonproject, een fietsenmakerij als werkervaringsproject en vieringen.

HET EETCAFÉ

Het eetcafé is een ontmoetingscentrum dat vijf dagen per week van 16.00 tot 21.00 uur geopend is. Er is een gezamenlijke maaltijd, ruimte voor gesprek, ontmoeting, spel en recreatie. Het eetcafé wordt geheel gerund door vrijwilligers. Per dag zijn er 30 tot 35 bezoekers. Niet alleen ex-gedetineerden maar ook buurtbewoners en anderen uit de stad behoren tot de bezoekers.

HET BEGELEID WOONPROJECT EN HET WERKERVARINGSPROJECT

Het begeleid woonproject biedt plaats aan 10 bewoners. Reeds tijdens de detentie worden de contacten gelegd en er wordt een intake gemaakt.

De begeleiding zet in op de veelsoortige problematiek van ex-gedetineerden. Kern ervan is dat een samenhangend begeleidingsaanbod noodzakelijk is. De begeleiding wordt dan ook gegeven op de gebieden van wonen, werken, welzijn, relaties leggen en zingeving.

Bewoners kunnen maximaal een jaar in Exodus wonen op grond van een begeleidingscontract. Ze hebben een eigen kamer. De begeleiding heeft een persoonlijk karakter. Iedere bewoner heeft een individueel begeleidingsplan, bestaande uit individuele begeleidingspunten. Daarbij heeft hij een persoonlijk begeleider. Wekelijks is er een gesprek tijdens een maaltijd tussen bewoner en begeleider.

Het individueel begeleidingsplan is onderdeel van het algemene begeleidingsprogramma. Daarin zijn de volgende punten essentieel.

a) Er is enerzijds een gedragsmatige begeleidingsoptiek en anderzijds een contextuele, gebaseerd op de theorie van Ivan Boszormenyi Nagy.

Bij de gedragsmatige benadering gaat het om kamertraining en het opdoen van werkervaring. De kamertraining is gericht op leren zelfstandig te wonen met alles wat daarbij hoort, zoals budgetteren, de huishouding doen, het verwerken van ervaringen en relaties leggen. Met de werkervaring wordt begonnen in de fietsenmakerij. Deze wordt hieronder omschreven.

De contextuele optiek beoogt het waar mogelijk herstellen van familiecontacten en het betrekken van deze voor de bewoners belangrijke relaties bij de begeleiding.

b) Het woon-werktraject in Exodus is onderverdeeld in drie fasen: de oriëntatiefase, de ontwikkelingsfase en de fase van verzelfstandiging.

In de oriëntatiefase is de bewoner nog veel in huis en werkt in het werkervaringsproject. Het doel van deze fase is om goed zicht te krijgen op het functioneren van de bewoner en op de punten waaraan gewerkt moet worden.

In de ontwikkelingsfase wordt aandacht gegeven aan de leer- en begeleidingspunten die in de oriëntatiefase naar voren zijn gekomen. In deze periode gaat de bewoner zich ook meer richten op contacten buitenshuis: een opleiding, betaald werk of vrijwilligerswerk. Ook worden contacten gelegd in club- of

verenigingsverband.

De laatste fase is de fase van verzelfstandiging.

Verantwoordelijkheden zoals het eigen financieel beheer worden aan de bewoner zelf overgedragen. Een volledig zelfstandige woonsituatie wordt voorbereid.

Het begeleidingsprogramma wordt afgesloten met een receptie waar allen die voor de bewoner van betekenis zijn worden uitgenodigd.

c) Naast individuele begeleiding is er een groepsgericht programma. De groepsactiviteiten bestaan uit sport, bewonersoverleg, thema-avonden en creativiteit. Ook zijn er jaarlijks drie verplichte meerdaagse activiteiten: een survivaltocht, bezinningsdagen in een klooster en een vakantieweek.

d) Het programma heeft een duidelijke structuur, gebaseerd op vaste activiteiten en duidelijke afspraken met daarop een sanctie- en bevestigingsbeleid. Het gebruik van soft en hard drugs en alcohol is niet toegestaan en wordt regelmatig gecontroleerd.

e) Een vitaal onderdeel van het programma is maatschappelijke integratie. Enerzijds wordt hieraan gewerkt door de ontwikkeling van de persoonlijke mogelijkheden van de bewoners. Anderzijds wordt er aan gewerkt de maatschappelijke kansen te vergroten. Wat dit laatste betreft zijn er bij de uitvoering van het programma contacten met instellingen in de stad, zoals arbeidsbemiddeling, sociale dienst, reclassering, verslavingszorg, gemeentelijke kredietbank, welzijnsinstellingen, werkgevers en woningcorporaties. Door deze contacten kan voor bewoners van Exodus een effectieve aansluiting tot stand worden gebracht met bestaande voorzieningen.

Met het woonproject is de fietsenmakerij als werkervaringsproject verbonden. Oude fietsen worden opgeknapt en verkocht en er worden reparaties verricht. Veel buurtbewoners en sympathisanten maken gebruik van deze voorziening.

De eerste twee of drie maanden van hun verblijf in het woonproject zijn de bewoners werkzaam in de fietsenmakerij. Het gaat erom dagritme op te doen, vaardigheden en structuur aan te leren en zo een basis te leggen voor verdere ontwikkeling in leer-werkprojecten, een baan of vrijwilligerswerk.

De begeleiding van Exodus richt zich niet alleen op het persoonlijk functioneren van de bewoners, maar probeert ook een concreet maatschappelijk perspectief dichterbij te brengen. Het begeleidingsprogramma vindt zo ook zijn voltooiing in huisvesting en een arbeidsplaats. Dit motiveert de bewoners en het draagt bij tot de versteviging van het persoonlijk bestaan. In dit verband heeft Exodus contacten met woningcorporaties en werkgevers. Een medewerker van Exodus is belast met de trajectbegeleiding van bewoners naar werk. Deze trajectbegeleider geeft voorlichting aan geïnteresseerde

werkgevers, legt contacten voor arbeidsplaatsen en begeleidt werkgevers en bewoners in de beginperiode van de werkzaamheden.

Met het oog op het beschikbaar krijgen van arbeidsplaatsen heeft Exodus een overeenkomst gesloten met het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond - afdeling West. Het NCW-West heeft als inspanningsverplichting op zich genomen de bij hen aangesloten werkgevers te stimuleren bewoners van Exodus een arbeidsplaats in hun bedrijf te geven. Van de kant van Exodus wordt aan de betrokken werkgever en werknemer begeleiding gegarandeerd.

Door deze werkgeversbenadering worden de meeste bewoners van Exodus met succes naar werk begeleid.

VIERINGEN

Vanuit de nazorgprojecten van Exodus worden vier keer per jaar bijzondere vieringen gehouden in één van de Haagse kerken. Deze diensten zijn een ontmoetingsplaats voor hen die zich bij het werk van Exodus betrokken voelen: ex-gedetineerden, bewoners en oud-bewoners, vrijwilligers, beroepskrachten en gemeenteleden en parochianen.

De diensten zijn opgezet vanuit ervaringen opgedaan in het kerkewerk in het Huis van Bewaring en de Gevangenis. De diensten worden voorbereid met bezoekers van het eetcafé en bewoners van het woonproject en in de gespreksgroepen van het justitiepastoraat. Voorgangers zijn aalmoezeniers en predikanten van het Gevangeniscomplex Scheveningen.

INTEGRATIE

Uitgangspunt bij het werk van Exodus is dat justitiepastoraat en nazorgpastoraat niet op zichzelf staan. Zij hebben een draagvlak nodig in gemeente en parochie. Justitiepastores en vrijwilligers zijn vertegenwoordigers van een gemeenschap waarin de zorg om het leven wordt gedeeld. Vanuit Exodus wordt eraan gewerkt om justitiepastoraat en nazorgpastoraat in die gemeenschap te integreren. Er wordt veel voorlichting gegeven in catechese en gespreksgroepen, op gemeenteavonden, in kerkdiensten en op scholen. Daaruit is een grote kring van vrijwilligers en sympathisanten gegroeid die betrokken is op de uitvoering van het werk. Op deze wijze komen de mogelijkheden die de kerkgemeenschap in mensen en in middelen heeft ter beschikking.

Hulpverlening gericht op het scheppen van een concreet maatschappelijk perspectief ontwikkelt zo een draagvlak in de samenleving. De hulpverlening is ingebed en heeft wortels. Duidelijk moet zijn dat het hierbij niet gaat om het bedrijven van evangelisatie. De inzet is daadwerkelijke presentie: aanwezig zijn met het oog op wat mensen nodig hebben. Hen nabij zijn en hen ondersteunen om zichzelf naar hun eigen mogelijkheden te ontplooien. De ervaring leert dat als de kerkgemeenschap zo present is, zij daar ook zelf vitaler van wordt. In de beweging naar de mensen toe en in het ingaan op hun noden leert zij zelf dieper verstaan wat het hart van het evangelie is en de betekenis van de geloofsgemeenschap. Die geloofsgemeenschap is er niet voor zichzelf, maar is er om samen te zoeken naar een begaanbare weg door het leven heen.

Den Haag, 23 mei 1995

Beste Maarten,

Hierbij mijn bijdrage voor het boek. Ik zal het nog even laten doorlopen op evt. taal- en stijlverbeteringen.

Ook volgen er nog 2 noten.

Ondertekening: beken.

Hartelijke groeten,

Jan